IV. Рефлексія. Продовжіть речення:
«Для мене Б.Мозолевський — це…
«Носити пектораль у душі означає…»

Використана література
1. Есаулко О. Життя і творчість Бориса Мозолевського // Профтехосвіта. — 2014. — №7(67). — С. 46-49.
2. Жадько В. Український некрополь. — К., 2005. — С. 239.
3. Мозолевський Б. М. Товста Могила. — К.: Наукова думка,1979.—251 с.
4. Мозолевський Б. М. Скіфський степ. — К.: Наукова думка, 1983.
5. Мозолевський Б. М. Кургани вищої скіфської знаті і проблема політичного устрою Скіфії //Археологія. — 1990. — № 1.
6. Мозолевський, Б. Поезії / Б. Мозолевський. — К. : Темпора, 2007. — 584

Номінація «Сценарій позакласного заходу для 10–11 класів»

Тетяна Нич,
учитель української мови та літератури,
старший учитель,
Старокостянтинівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 8 Старокостянтинівської міської ради Хмельницької області

Невтомні охоронці слова: видатні українські мовознавці

Мовознавча світлиця (10–11 класи)

УДК 37.091.3:379.81]:81
https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.3.371526

Мета: **формувати компетентності (предметні)** — познайомити учнів з видатними українськими мовознавцями; сприяти засвоєнню знань про значення їхньої діяльності у розвиток сучасного мовознавця.

ключові — формувати уміння зіставляти та порівнювати, удосконалювати навички критичного читання; вміння давати стислі та логічні відповіді на питання;

загальнокультурні — формувати вміння співпрацювати в колективі, вносити свою частку в роботу групи для вирішення проблеми, виявляти повагу в колективі, формувати навички соціальної поведінки, змістом яких є любов до Вітчизни, шанобливе ставлення до видатних українців.

Форма: робота в групах.

Обладнання та програмне забезпечення: комп'ютер, мультимедійний проєктор, презентація до уроку.

© Тетяна Нич, 2026

ПЕРЕБІГ ЗАХОДУ

1 блок (теоретичний)

Ведучий 1:
Мова — це не лише спосіб передавати думки. Це наша пам'ять, наша ідентичність і наш корінь. У кожному слові — історія народу, його біль і його сила.

Ведучий 2:
Сьогодні, коли Україна виборює свою свободу, українська мова стала не просто культурною цінністю, а символом спротиву, єдності й незламності.

Ведучий 1:
У різні історичні періоди її намагалися заборонити, витіснити, знецінити. Але вона вистояла завдяки тим, хто її досліджував, захищав і передавав наступним поколінням — українським мовознавцям.

Ведучий 2:

Саме вони збирали слова, укладали словники, боролися з мовними викривленнями, доводили самобутність і повноцінність української мови, навіть тоді, коли за це доводилося платити свободою або життям.

Ведучий 1:

Сьогодні ми згадаємо цих людей, дізнаємося цікаві факти з їхніх біографій, попрацюємо зі словом, виправимо лексичні помилки, розшифруємо давні назви кольорів і відчуємо, наскільки глибокою та живою є українська мова.

Ведучий 2:

Адже знати й плекати рідну мову сьогодні — це також наш внесок у спільну боротьбу за Україну.

За презентацією учні ознайомлюються з видатними особистостями.

Видатні українські мовознавці

Борис Антоненко-Давидович

- Український письменник-мовознавець, автор книги «Як ми говоримо», де висвітлював помилки української під впливом російської.
- У 1935 році його було арештовано за те, що він відмовлявся русифікувати словники української мови.
- У дитинстві та юності навчався в Україні, пережив репресії.
- Після реабілітації став символом опору мовному і культурному тискові, його праці з культури мови актуальні й досі. Лауреат Шевченківської премії.

Борис Грінченко

- Автор фундаментального «Словаря української мови» у чотирьох томах (~68 000 слів); укладач підручників, педагог, громадський діяч
- Працював у сфері народної освіти, заснував і редагував видання, займався етнографією.
- В його підручниках і словниках — спроба створити українську літературну мову, доступну широкому загалу.
- Народився в родині, яка вдома говорила російською, але сам перейшов до української і став провідником української культури.
- Один із організаторів гуртка «Просвіта», активно працював над освітою й мовою українського народу.

Павло Житецький

- Один із засновників українського історичного мовознавства: досліджував фонетику, нариси малоруського наріччя.
- Публікував праці про пам'ятки старослов'янської та української мови, працював викладачем; належав до наукових товариств.
- Павло викладає рідною мовою в київських недільних школах, навчає дітей за «Кобзарем» і «Букварем южнорусским» Шевченка.
- Разом із друзями-студентами він ніс також труну великого Кобзаря понад Дніпром з церкви Різдва до Ланцюгового мосту. Через двадцять років він напише про це своєму синові Гнату: "Було це весною, в маї місяці. Народу, як маком насіяно скрізь по горах. Річей було багато, гроб важкий олов'яний. Нести тяжко, а ми несли його на плечах аж до парохода, що стояв коло мосту. Ступнів тридцять пронесемо та й станемо, от і говориться річ". Тарас Шевченко все життя лишався для Житецького кумиром.
- У 1862 та 1863 роках, одягнувши селянський одяг, Павло Житецький разом зі своїми побратимами — Миколою Лисенком, Михайлом Старицьким та Тадеєм Рильським — "пішли в народ". Вони подорожували Київщиною, Полтавщиною, записували народні пісні та їх мелодії, живу лексику, прислів'я, приказки, казки.

Учні Старокостянтинівської школи № 8

- Вчений започаткував і розвинув новий напрям українського мовознавства — історію української літературної мови та розвинув українську лексикографію, а також проаналізував мову, стиль та символіку дум.

Агатангел Кримський

- Видатний сходознавець і мовознавець-поліглот: за різними даними знав **від 60 до 100 мов**
- Агатангел Кримський сам казав, що краще спитати, яку мову він не знає (…) Він писав навіть мертвими мовами. Коли йому було під 70 років він починав вивчати санскрит і вавилонську мову.
- Був одним із засновників Національної академії наук України.
- Вивчав не лише мови, але й діалекти, етнографію, історію Сходу — мав бібліотеку близько 50 000 томів, яку фактично «возив із собою».
- Агатангел Кримський листувався з Іваном Франком з Борисом Грінченком, Михайлом Павликом та Лесею Українкою.
- Існує версія, що він був закоханий у Лесю Українку. Вона, у свою чергу, присвятила йому свій твір «В катакомбах»

Іван Огієнко

- Мовознавець, історик, педагог, церковний і громадський діяч; митрополит української діаспори.
- Автор праць із акцентології, історії української мови, лексикографії; вплинув на формування книжного українського правопису.
- Активно працював у галузі освіти (міністр освіти УНР). Як міністр освіти, Огієнко активно проводив політику українізації освіти, домігся ухвалення законів про українізацію середніх шкіл та відкриття нових українських гімназій
- переклав Біблію українською.

Олександр Потебня

- Один із засновників Харківської лінгвістичної школи, філософ-мовознавець, етнограф і фольклорист.
- Його ім'ям названо інститут мовознавства в Україні.
- Вивчав санскрит, пройшов навчання за кордоном, що надихнуло його на роботи з порівняльної мовознавчої традиції.
- Розвинув так званий «психологічний напрямок» в українському та слов'янському мовознавстві — вивчав взаємозв'язок мови та мислення.
- Автор праць із загального мовознавства, фонетики, граматики, семантики, етимології, діалектології.
- Здобув значне міжнародне визнання: був членом-кореспондентом Імператорської Академії наук.

Євген Тимченко

- Український мовознавець-україніст, поліглот, перекладач. Автор першого українського перекладу фінського епосу Калевала.
- Брав участь у заснуванні Української академії наук.
- Брав участь у складанні історичного словника української мови, очолював відповідну комісію при ВУАН.
- Член Комісії для впорядкування українського правопису при Наркомосі України (1925–1928).
- Автор багатьох праць із фонетики, граматики, лексики, лексикографії, діалектології та історії української мови.
- У 1930–1933 рр. — співробітник відділу історії української мови Інституту мовознавства ВУАН. Звільнений за «участь у контрреволюційній діяльності СВУ». Безпідставно заарештований 1938 р. Належність до контрреволюційної органі-

Учитель Тетяна Нич на уроці з учнями Старокостянтинівської школи № 8

зації заперечив, але визнав свої «націоналістичні» погляди. 1939 р. засуджений на 5 років заслання до Красноярського краю. 1943 р. повернувся до Києва, з 1944 р. — старший науковий співробітник Інституту мовознавства АН УРСР.

Юрій Шевельов

- Український славіст-мовознавець, історик української літератури, критик; народився 17 грудня 1908 у Харкові, помер 12 квітня 2002 в Нью-Йорку.
- Походив із родини етнічних німців; справжнє прізвище — Шнайдер.
- Шевельов писав під різноманітними псевдонімами: Юрій Шерех, Гр. Шевчук, Григорій Шевчук, Шерех (Šerech, Sherekh, Sher), Гр. Ш., Ю. Ш.
- Був одним із засновників Української вільної академії наук, президентом якої обирався двічі.
- Його вважають вченим світового рівня, одним із тих, хто довів самостійність української мови.
- Юрій Шевельов встиг відвідати незалежну Україну, стати членом НАНУ, почесним доктором Києво-Могилянської академії та отримати Шевченківську премію.
- Знаковим є також листування Шевельова з письменницею Оксаною Забужко, що нині видане книгою «Вибране листування на тлі доби».

Ірина Фаріон

- Докторка філологічних наук, українська мовознавиця, педагог, громадська діячка.
- Наголошує, що мова — це не просто засіб спілкування, а основа національної ідентичності і захисту України.

29 квітня, українській мовознавиці Ірині Фаріон міг би виповнитися 61 рік. На жаль, 19 липня 2024-го життя громадської діячки обірвалося через вбивство, у якому підозрюють В'ячеслава Зінченка.

Докторка філологічних наук запам'яталася громадськості своїм патріотизмом та непорушною позицією щодо української мови. Цікаві факти про життя мовознавиці розкрила її дочка, Софія Семчишин

Ірина Фаріон жила у маленькій квартирі з простим ремонтом та без зайвого гламуру, житло переповнене великою кількістю книжок.

Громадська діячка мала доволі цікавий розпорядок дня. Вона працювала до пізньої ночі, тому спала до полудня. А от після пробудження Ірина Фаріон завжди займалася спортом.

Одним із важливих ранкових ритуалів професорки було випити чашку кави з медом. У цей час вона читала новини або щось писала.

Цікаво, що Ірина Фаріон не готувала вдома, адже ніколи не мала достатньо часу. Однак, за словами Софії Семчишин, як тільки докторка філологічних наук приїжджала до неї, залюбки варила бульйон дітям та онукам.

Ірина Фаріон була дуже дбайливою мамою та бабусею.

«Мама була дуже доброю, щирою, душевною і відкритою. Вона не була такою, як її малювали. Казали, що це "залізна леді", яка не має часу на сім'ю. Мама мала час і на сім'ю, і на роботу», — додала Софія Семчишин.

2 блок (практичний)

Поділ на команди

«Швидкі запитання»

1. Хто переклав українською мовою Біблію? *(Огієнко)*
2. Хто ніс труну з Шевченком під час перепоховання його? *(Житецький)*
3. Хто був одним із засновників Національної академії наук України? *(Кримський)*
4. Хто з друзями Лисенком, Старицьким записували фольклор серед народу? *(Житецький)*

Учениці Старокостянтинівської школи № 8

5. Докторка філологічних наук, яка запам'яталася громадськості своїм патріотизмом та непорушною позицією щодо української мови? *(Фаріон)*
6. Учений світового рівня, один із тих, хто довів самостійність української мови, походив з родини німців, листувався з Забужко? *(Шевельов)*
7. Брав участь у заснуванні Української академії наук, складанні історичного словника української мови, очолював відповідну комісію при ВУАН,Член Комісії для впорядкування українського правопису *(Тимченко)*
8. Чиїм ім'ям названо інститут мовознавства в Україні *(Потебня)*
9. Один із організаторів гуртка «Просвіта», активно працював над освітою й мовою українського народу *(Грінченко)*
10. Хто знав майже 100 мов? *(Кримський)*
11. Автор фундаментального «Словаря української мови» у чотирьох томах (~68 000 слів (Грінченко)
12. Хто був закоханий в Лесю Українку, а вона присвятила йому твір? *(Кримський)*
13. Український письменник-мовознавець, автор книги «Як ми говоримо» (Антоненко-Давидович)
14. Хто був міністром освіти УНР? *(Огієнко)*
15. Народився в родині, яка вдома говорила російською, але сам перейшов до української і став провідником української культури. *(Грінченко)*
16. Мав бібліотеку близько 50 000 томів, яку фактично «возив із собою». *(Кримський)*

Редагування

А) Підкреслити правильний варіант
1. ДОньку чи доньКУ?
2. ВипАдку чи вИпадку?
3. РАзом чи разОм?
4. Брати участь чи приймати участь?
5. Вірно чи правильно?
6. Здаси чи здаш?
7. Здавати іспит чи складати іспит?
8. Більш детальніше чи більш детальний?
9. Більш важливіше чи більш важливий?
10. Продовжмо чи давайте продовжимо?
11. Давайте переглянемо чи перегляньмо?
12. лАте чи ЛатЕ?

Б) Перегляд відео з коментарем Олександра Авраменка [8]

Перегляд відео або Коментування правильних відповідей [6]

Градація

Розташуйте назви осінніх кольорів від світлішого до темнішого

Жаристий
Бурштиновий
Брунатний
Палевий
Золотавий
Багряний
Правильно:
Палевий — блідо-жовтий
Золотавий — насичений жовтий
Бурштиновий — близький до оранжевого
Жаристий — яскраво-червоний
Багряний — глибоко насичений червоний
Брунатний — коричневий, колір стиглих каштанів

ІншоМОВНЕ доміно

Поєднай іншомовне слово з його українським відповідником.

(Робота в командах. Роздрукувати та вирізати. Кожна команда працює разом, на швидкість) [7]

Ведучий 2

Сьогодні ми переконалися: мова — це живий організм, а мовознавці — її уважні хранителі й дослідники.

Ведучий 1

Знання біографій українських мовознавців, робота зі словом, виправлення помилок і знайомство з давніми назвами кольорів допомагають нам глибше зрозуміти мову та відчути її красу.

Ведучий 2

Українська мова не існує сама по собі — вона живе в нашому мовленні, у нашій уважності до слова, у бажанні говорити правильно й свідомо.

Ведучий 1

Пам'ятаймо: плекати мову — означає продовжувати справу тих, хто присвятив їй своє життя. І кожен із нас може бути її захисником і носієм.

Ведучий 2

Нехай українське слово буде для нас джерелом сили, мудрості й національної гідності. Дякуємо всім за увагу та активну участь!

Джерела

1. Анастасія Какун. Спала до опівдня і вдома не готувала: цікаві факти з життя Ірини Фаріон, про які мало хто знає// точка доступу: https://www.obozrevatel.com/ukr/shou-oboz/spala-do-opivdnya-i-vdoma-ne-gotuvala-tsikavi-fakti-z-zhittya-irini-farion-pro-yaki-malo-hto-znae.htm
2. Борис Антоненко-Давидович// точка доступу: https://nashformat.ua/authors/borys-antonenko-davydovych-books?srsltid=AfmBOor7RGFx5-jSfcF9hWkeH348Npj0wSdRLpLasI8s6knv1S57S_x
3. Вікіпедія //точка доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/
4. Євгенія Луценко. Агатангел Кримський: факти про науковця, письменника та шанувальника України https://suspilne.media/culture/924627-agatangel-krimskij-fakti-pro-naukovca-pismennika-ta-sanuvalnika-ukraini/
5. Єлесіна К. О. Пані мова на гостинах у пані Осені. - Творча майстерня "Re-Новація", - 2020
6. Мовні помилки героїв у серіалі «#ШКОЛА»// точка доступу: https://www.youtube.com/watch?v=4Y9jdxBS08U
7. Нич Т. ІншоМОВНЕ доміно// точка доступу: https://www.canva.com/design/DAG_QUMukGE/X4tGWm_K4159IrurDNi8JA/edit?utm_content=DAG_QUMukGE&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton
8. Олександр Авраменко. ЛАте чи ЛатЕ — експрес-урок// точка доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Mio4k5aKx3Q

9. Олексій Яворський.10 видатних захисників української мови: мовознавці, вчені та борці за культурну спадщину// точка доступу: https://shotam.info/10-vydatnykh-zakhysnykiv-ukrainskoi-movy-movoznavtsi-vcheni-ta-bortsi-za-kulturnu-spadshchynu/
10. Олеся Котубей-Геруцька. «Українську землю ґрунтовно розчищали від творчих людей, від традиції, від книжок»: ким був Юрій Шевельов (Шерех)// точка доступу: https://suspilne.media/culture/827969-ukrainsku-zemlu-gruntovno-rozcisali-vid-tvorcih-ludej-vid-tradicii-vid-knizok-kim-buv-urij-sevelov-sereh/
11. Хто такий Павло Житецький// точка доступу: https://slovopys.kubg.edu.ua/khto-takyi-pavlo-zhytetskyi/
12. Школа української мови Муза// точка доступу: https://www.facebook.com/profile.php?id=100090380973956&locale=ru_RU

Номінація «Сценарій позакласного заходу для 10–11 класів»

Оксана Папенко,
викладач української мови і літератури та зарубіжної літератури вищої категорії,
державний професійно-технічний навчальний заклад «Фастівський центр професійно-технічної освіти» Київської області

Наші предки — трипільці
Сценарій позакласного заходу для учнів 11 класу

УДК 37.091.3:379.81
https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.3.371527

Мета: ознайомити здобувачів освіти із історією та культурою трипільської цивілізації; сформувати уявлення про спосіб життя, господарство, побут, вірування та мистецтво трипільців; розвивати вміння аналізувати історичні джерела, порівнювати минуле й сучасність; виховувати повагу до культурної спадщини українського народу та інтерес до історії рідного краю.

Обладнання: виставка керамічного посуду Трипілля, українські рушники, картини українських художників, дідух. На підлозі — насип із землі: розкопки з черепками посуду. На дошці — напис « Наші предки — трипільці». Мультимедійна презентація, музичний супровід.

© Оксана Папенко, 2026

ПЕРЕБІГ ЗАХОДУ

1 ведучий/ведуча *(на фоні музики)*

Погасли кострища стоянок.
У землю пішли племена.
Забрали в холодні кургани
сокири, мечі й письмена.
Та, може, мені здалося —
а час не все переміг.
На чашах тепло збереглося
Тих вуст, що торкалися їх.

(Ліна Костенко)

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що виробилися впродовж багатьох століть і освячені віками. Звичаї народу — це ті прикмети, за якими розпізнається народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому. Звичаї, а також мова — це ті найміцніші елементи, що об`єднують окремих людей в один народ, в одну націю. В усіх народів світу існує повір'я, що той, хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом. Він блукає по світі, як блудний син, і ніде не може знайти собі притулку та пристановища, бо він загублений для свого народу. Наш великий поет Тарас Шевченко, звертаючись до України, як до матері, що вічно страждає, питає: